

HOOFSTUK 6

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

1. INLEIDING

Volgens voorafgaande hoofstukke is dit duidelik dat alhoewel epilepsie 'n oer-oue verskynsel is, daar vandag in die moderne samelewing nog steeds onkunde met betrekking tot hierdie fenomeen bestaan. Onkunde skep vooroordeel en bygelowe en kniehalter dus die bewusmaking en opvoeding met betrekking tot epilepsie in die gemeenskap. Alhoewel daar deur lesings en media-dekking gepoog word om hierdie onkunde en vooroordeel teen te werk, is dit so dat hierdie pogings net persone bereik met belangstelling in en kennis van epilepsie (Artikel in *Cape Times* deur Epilepsy South Africa: 20 Junie 2004).

Van die onkunde wat bestaan is onder andere dat min persone bewus is dat epilepsie kan manifesteer in 'n verskeidenheid van aanvalle, wat grootliks verskil in die erns, voorkoms, etiologie, gevolge en beheer daarvan (Van Wyk, 1992: 7). In die verlede is [grandmal- en petitmal-epilepsie](#) beskou as die twee hoof kategorieë van epilepsie. Hierdie differensiasie word vandag as foutief beskou [ingevolge](#) die etiologie en voorkoms van epilepsie. Volgens die "International League Against Epilepsy" soos gepubliseer in *Epilepsia* (26) (1998: 268) se

internasionale klassifikasie, is dit van groot belang om te onderskei tussen drie hoof kategorieë van epilepsie aangesien al drie tipes epilepsie 'n verswarende omstandigheid is wat 'n persoon kan strem. Die kategorieë wat onderskei word is: [eenvoudige gedeeltelike aanvalle \(temporale- en frontalelob-epilepsie\)](#), [veralgemeende aanvalle \(petitmal- en grand-mal-epilepsie\)](#) en [ongeklassifiseerde aanvalle](#). Alhoewel daar merkbare vooruitgang was in die klassifikasie van epilepsie, kon die navorser nie genoegsame bewyse vind dat die kennisvlakke van die belangrike ander, byvoorbeeld opvoeders in 'n leerder se lewe, ook vooruitgegaan het nie. Daar word algemeen aanvaar dat epilepsie sinoniem is met konvulsies en uitsnyings. Selde is persone bewus daarvan dat daar vorme van epilepsie bestaan wat slegs geheue- en denksteurnisse meebring. As steunsoekende is die leerder afhanklik van sy opvoeders en ongelukkig is die onkunde by opvoeders tans 'n verswarende effek om die leerder met simptome van moontlike [eenvoudige gedeeltelike aanvalle](#) te identifiseer en te verwys vir diagnosering en behandeling. Sonder die nodige kennis oor lob-epilepsie as fenomeen, kan dit meebring dat opvoeders moeite sal ondervind met die verwysing van so 'n leerder na 'n neuroloog vir moontlike diagnosering. Dit kan meebring dat so 'n leerder selde sy/haar volle potensiaal sal bereik.

2. NAVORSINGSPROSES

Die **hoofdoel** met die studie was om deur eksploratiewe navorsing inligting oor die verskynsel lob-epilepsie te versamel. Hierdie inligting is aan opvoeders gebied ten einde hulle kennis hieroor te verbreed oor die moontlike simptome van lob-epilepsie sodat sodanige leerders pro-aktief **geïdentifiseer en verwys kan word na 'n neuroloog vir** moontlike dianosering. Daar is ook vanuit 'n **gestalt-perspektief** bepaal wat die impak van epilepsie op die leerder in geheel kan wees. Deur middel van **semi-gestruktueerde onderhoude** is die bestaande **kennisbasis** van opvoeders met betrekking tot die moontlike simptome van lob-epilepsie geëksploreer. Daar is ook bepaal of daar 'n behoefte by opvoeders bestaan om hulle **kennisbasis** met betrekking tot die verskynsel, uit te brei. **Vraelyste** is benut as 'n voor-toets om die aard van opvoeders se kennis hieroor te bepaal. Nadat 'n inligtingsessie oor die verskynsel aan die opvoeders gebied is, is 'n na-toets deur vraelyste gedoen om te bepaal of die kennis by opvoeders oor die moontlike simptome van lob-epilepsie uitgebrei is. Na afloop van die empiriese studie is 'n riglyn geformuleer oor die moontlike simptome van lob-epilepsie by die laerskoolleerder ten einde hierdie leerders vroegtydig te verwys na 'n neuroloog vir 'n moontlike diagnose.

'n **Navorsingsvraag** is gebruik vir die kwalitatiewe gedeelte van die studie naamlik: **Wat is die kennisbasis van opvoeders om**

moontlike simptome van lob-epilepsie by laerskoolleerders te identifiseer en te verwys na 'n neuroloog vir 'n moontlike diagnose?

Die hipotese vir die kwantitatiewe gedeelte van die studie lei soos volg:

Indien 'n riglyn met betrekking tot moontlike simptome van lob-epilepsie by die laerskoolleerder aan opvoeders beskikbaar gestel word, kan sodanige leerder vroegtydig deur die opvoeders geïdentifiseer en verwys word na 'n neuroloog vir 'n moontlike diagnose.

3. DOEL EN DOELWITTE VAN DIE STUDIE

Deur literatuur en elektroniese media het die navorser 'n diepgaande studie gedoen oor epilepsie. Die inligting wat deur die studie bekom is, is aan opvoeders gebied om hulle bewus te maak van moontlike simptome van lob-epilepsie by laerskoolleerders ten einde vroeë identifisering en verwysing na 'n neuroloog vir diagnosering, moontlik te maak.

Die gestelde doelwitte is verdeel in literatuurstudie, empiriese studie, gevolgtrekkings en aanbevelings en is wel bereik, naamlik:

Literatuurstudie

- Genoegsame inligting is wel ingesamel wat die navorser in staat gestel het om lob-epilepsie as mediese toestand te verstaan.

- Die navorser kon vanuit die gestalt-perspektief 'n holistiese beeld kry van die impak van lob-epilepsie in gesins- en skoolverband asook fisies, kognitief, emosioneel, sosiaal en selfbeeld, op die laerskoolleerder.

Empiriese studie

Fase 1: Kwalitatief

- Gestruktureerde onderhoude is gevoer met tien (10) opvoeders om die bestaande kennisbasis van opvoeders oor die moontlike simptome van lob-epilepsie te eksploreer.
- Daar is deur middel van die semi-gestruktureerde onderhoude bepaal dat die opvoeders wel 'n behoefte ervaar om hulle kennisbasis oor die moontlike simptome van die fenomeen lob-epilepsie, uit te brei.

Fase 2: Kwantitatief

- Deur middel van vraelyste is daar by 'n tweede skool, Discovery Primary School, bepaal wat die spesifieke kennisbasis van opvoeders oor die moontlike simptome van lob-epilepsie is.
- 'n Inligtingsessie oor die moontlike simptome van lob-epilepsie is aangebied aan die opvoeders van Discovery Primary School.

- Deur vraelyste kon die navorser bepaal of die opvoeders by genoemde skool se kennisvlakke verhoog het na die inligtingsessie oor die moontlike simptome van lob-epilepsie.
- 'n Riglyn is ontwikkel vir opvoeders om hulle in staat te stel om die moontlike simptome van lob-epilepsie by die laerskoolleerder te identifiseer en te verwys na 'n neuroloog vir moontlike diagnoseering daarvan.

4. NAVORSINGSVRAAG EN HIPOTESE

➤ Navorsingsvraag

Die volgende navorsingsvraag is deur middel van hierdie studie beantwoord: **Wat is die kennisbasis van opvoeders om moontlike simptome van lob-epilepsie by laerskoolleerders te identifiseer en sodanige leerder te verwys na 'n neuroloog vir 'n moontlike diagnose?** Deur middel van semi-gestruktureerde onderhoude is bepaal of daar 'n leemte in die kennisbasis van opvoeders is ten opsigte van die moontlike simptome van lob-epilepsie, die opleiding wat opvoeders hieroor ontvang het, die wyse waarop 'n leerder hanteer word asook wat die opvoeders se behoeftes is rakende die identifisering van die leerder met moontlike simptome van lob-epilepsie.

Die semi-gestruktureerde onderhoud het aangetoon dat respondente se kennis beperk is tot **grandmal- en petitmal-epilepsie**. Hierdie kwalitatiewe studie het verder getoon dat 90% van die respondente oor geen kennis van **temporale- en frontalelob-epilepsie**, beskik nie. Weens die gebrek aan kennis oor die bestaan en voorkoms van lob-epilepsie, is dit dus verstaanbaar dat die respondente nie die spesifieke leeruitvalle en die verskeidenheid fisiese, kognitiewe en emosionele probleme wat hierdie leerders kan ervaar, in verband kon bring met lob-epilepsie nie. Uit bogenoemde is dit duidelik dat inligting oor lob-epilepsie nie deel vorm van opvoeders se opleidingsprogram nie. Weens hierdie onkunde word die leerder met moontlike simptome van lob-epilepsie dikwels gesien as 'n leerder met leer- en of gedragsprobleme en word hulle dikwels **verkeerdelik** verwys net vir remediërende onderrig. Alle respondente het aangedui dat hulle meer inligting oor lob-epilepsie nodig het ten einde hulle te ondersteun om die leerder met moontlike simptome van lob-epilepsie te identifiseer en te verwys na 'n neuroloog vir moontlike diagnosering.

➤ **Hipotese**

Vir die kwantitatiewe gedeelte van die studie het die navorser 'n hipotese gestel waaruit 'n gevolgtrekking gemaak kan word. Met die

probleemstelling en doel van die studie in gedagte, is die volgende hipotese gestel: **Indien 'n riglyn met betrekking tot moontlike simptome van lob-epilepsie by die laerskoolleerder aan opvoeders beskikbaar gestel word, kan sodanige leerder vroegtydig deur die opvoeder geïdentifiseer en verwys word na 'n neuroloog vir 'n moontlike diagnosering.**

Opvoeders se kennis oor lob-epilepsie is met vraelyste getoets deur middel van die kwasi-eksperimentele ontwerp en spesifiek die een groep voor- en na-toetsontwerp. Die stappe wat gevolg is, is soos volg:

- Respondente is geselekteer (Personeelkorps van Discovery Primary School).
- Eksperimentele omgewing is geselekteer (Personeelkamer te Discovery Primary School).
- 'n Voor-toets deur middel van vraelyste is gedoen om te bepaal wat die **kennisbasis** van opvoeders oor lob-epilepsie is.
- Die eksperimentele stimulus was 'n inligtingsessie oor lob-epilepsie wat aan die opvoeders voorgehou is.
- Vraelyste is as na-toets gebruik om te bepaal of die opvoeders by Discovery Primary **School** se kennis oor lob-epilepsie na afloop van die inligtingsessie, verbreed het.

Die na-toets deur middel van die vraelys, het aangetoon dat opvoeders se kennisvlakke oor lob-epilepsie in die geheel, verhoog het (soos weergegee in hoofstuk 5). Die verhoogde kennis stel respondente meer in staat om die leerder met moontlike simptome van lob-epilepsies te identifiseer en te verwys vir 'n neurologiese ondersoek vir 'n moontlike diagnose. 'n Bewys hiervan is die terugvoer deur die hoof van Discovery Primary School wat drie leerders met moontlike lob-epilepsie kon identifiseer, waarna hierdie leerders as sulke gediagnoseer is en korrekte behandeling voorgeskryf is.

5. GEVOLGTREKKINGS

5.1 Kwalitatiewe studie

5.1.1 Semi-gestruktureerde een-tot-een-onderhoude

TEMA 1: Kennis van en oor lob-epilepsie

Alhoewel al tien van die respondente van mening was dat epilepsie in verskillende vorme kan voorkom, was die respondente se kennis hoofsaaklik beperk tot **grandmal- en petitmal-epilepsie**. Epilepsie Ontario (2005) verduidelik juis dat epilepsie nie net in die vorm van grandmal en petitmal voorkom nie, maar dat dit 'n komplekse verskynsel is met 'n verskeidenheid van oorsake en vorme. Trimble *et al.* (1996: 2) sluit hierby aan as dit soos volg verduidelik word:

As the term ‘the epilepsies’ suggests, there is no single disease ‘epilepsy’. Rather, there is a group of disorders, the epilepsies, which appear to involve similar pathophysiological mechanisms but which develop in different anatomical regions of the brain, have different aetiologies and are associated with different electroencephalographic appearances.

Epilepsy South Africa (2004a) ondersteun laasgenoemde deur te noem dat epileptiese aanvalle in verskillende gedeeltes van die brein kan voorkom en dat sodanige aanvalle geklassifiseer word volgens die gedeelte van die brein wat deur die epilepsie geaffekteer word. ‘n Groot persentasie (90%) van die respondente was nie bewus dat daar ‘n vorm van epilepsie, soos [frontale- en temporalelob-epilepsie](#) bestaan wat slegs bewussynversteurings en -insinkings veroorsaak nie. Die respondente het [oor](#) die algemeen epilepsie gekoppel aan bewussynverlies of uitsnyings. Volgens Devinsky (1996: 25) is die uitstaande [kenmerk](#) van [frontale- en temporalelob-epilepsie](#) juis dat die bewussyn nie ingekort word nie, maar slegs versteur word. 70% van die respondente was van mening dat eenvoudige gedeeltelike aanvalle selde voorkom wat in teenstryd is met die statistieke naamlik dat lob-epilepsie by 1 uit 200 persone voorkom (Epilepsy South Africa Western Cape, 2004). Dus, in ‘n skool met 1 000 leerders, sal daar plus minus 5 leerders wees wie se kwaliteit van lewe

onherroeplik geïmpakkeer kan word as opvoeders nie oor die nodige kennis beskik om hierdie leerders vir 'n neurologiese ondersoek te verwys nie. Die respondente was dit eens dat sou 'n leerder met lob-epilepsie nie gediagnoseer en behandel word nie, hierdie leerders se prognose tot optimale funksionering, nie bevredigend sal wees nie. Devinsky (1996: 6) is van mening dat 'n persoon met epilepsie wel 'n vol en produktiewe lewe kan lei, mits hulle 'n positiewe houding het, ten volle ondersteun word deur die belangrike ander in hulle lewe en hulle die korrekte mediese behandeling ontvang.

Uit bogenoemde inligting was dit vir die navorser duidelik dat die respondente se kennis van en oor lob-epilepsie uiters beperk was.

TEMA 2: Kennisgrondslag oor leerprobleme wat verband hou met lob-epilepsie

Respondente was wel van mening dat lob-epilepsie 'n leerder se kognitiewe en emosionele vermoëns kan strem maar min respondente kon die spesifieke leerprobleme wat so 'n leerder kan ervaar, uitwys. Literatuur toon aan dat leerders met lob-epilepsie sekondêre gestremdhede soos aandagafleibaarheid, swak korttermyngeheue en 'n lae werkstempo kan ervaar, wat weer hulle akademiese prestasies ernstig kan kortwiek. Al die respondente het aangetoon dat leerders met lob-epilepsie

in hoofstroomonderwys geakkommodeer kan word mits hulle duidelik gediagnoseer word en korrekte behandeling ontvang. Die realiteit is egter dat weens die gebrek aan kennis dit weinig gebeur dat hierdie leerders verwys word vir diagnose en korrekte behandeling. Die sekondêre simptome veroorsaak dat die leerder net vir spesiale onderwys verwys word. Die navorser is van mening dat diagnoses misken of vertraag word weens 'n gebrek aan kennis by die opvoeders oor lob-epilepsie, wat weer die betrokke leerder se ontwikkeling verder kan benadeel.

TEMA 3: Identifisering van fisiese, kognitiewe en emosionele simptome wat in verband gebring kan word met lob-epilepsie

Alhoewel van die respondente enkele simptome kon weergee wat die leerder met lob-epilepsie kan ervaar, kon die respondente nie daarin slaag om die verskeidenheid fisiese, kognitiewe en emosionele simptome van lob-epilepsie uit te lig nie. Literatuur toon aan dat die leerder met lob-epilepsie se geheue wispelturig kan voorkom en dit kan veroorsaak dat hierdie leerders se prestasies 'n geneigdheid toon van wisselvalligheid. 'n Gevoel van *déjà vu*, sensoriese hallusinasies, opsigtelike of onopsigtelike rukbewegings en naalde en spelde gevoel in ledemate en *naarheid*, is van die simptome wat by die leerder met lob-epilepsie kan voorkom (Brown & Holmes, 2002: 2-3). Hierdie leerders ervaar dieselfde sosiaal-emosionele probleme as wat persone met kroniese siektes, soos diabetes, kan ervaar,

byvoorbeeld psigosomatiese simptome, onrype gedrag en groter afhanklikheid (Theron, 1995: 74). As gevolg van die feit dat respondente se kennis beperk was rakende lob-epilepsie, het die meerderheid respondente geen idee gehad wat die presiese simptome is nie. Respondente was nie bewus dat die simptome van lob-epilepsie subtiel voorkom nie. Hopkins & Appleton 1996: 146) maak dit duidelik dat die fisiese simptome van **temporale- en frontalelob-epilepsie** redelik onopsigtelik **is, met** die gevolg dat die epilepsie nie raakgesien word nie. Die respondente was ook onbewus dat in die geval van lob-epilepsie, leerders nie hul bewussyn verloor tydens 'n aanval nie, maar net geheue- en denksteurnisse sal ervaar. Die respondente se gebrek aan kennis oor die fenomeen lob-**epilepsie is** duidelik hierdeur bevestig.

TEMA 4: **Remediërende aksie van opvoeders met betrekking tot leerders met lob-epilepsie**

Dit was vir navorser kommerwekkend dat daar wel 'n respondent wat van mening is dat daar nie behandeling is vir die leerders met lob-epilepsie nie. Laasgenoemde is gehuldig ten spyte van die feit dat **grandmal-epilepsie** suksesvol met medikasie behandel kan word. Dit toon aan dat daar steeds onkunde oor epilepsie in die gemeenskap bestaan. Devinsky (1996: 3) ondersteun bogenoemde naamlik dat persone met epilepsie

onnodig gebuk gaan onder wanpersepsies as gevolg van onkunde by ander. Hierdie outeur verduidelik dat persone met epilepsie 'n suksesvolle lewe kan lei aangesien daar wel mediese behandeling beskikbaar is wat die epilepsie kan onderdruk. Indien hierdie persone oor 'n tydperk van 2 jaar geen aanvalle ervaar nie, kan die medikasie selfs gestaak word (Devinsky, 1996: 6). Dit het duidelik tydens die onderhoude na vore gekom dat die respondente van mening is dat leerders met lob-epilepsie deur hulle as opvoeders onderrig kan word mits daar aandag geskenk word om opvoeders se bewustheid en kennis oor hierdie fenomeen te verbreed. Dit wil voorkom dat indien opvoeders oor die moontlike simptome van lob-epilepsie ingelig kan word, hulle in staat sal wees om sulke leerders in gewone hoofstroomonderwys te akkommodeer.

TEMA 5: Na wie word leerders met leerprobleme/lob-epilepsie verwys?

Tydens die onderhoude het dit duidelik na vore gekom dat alhoewel die grootste getal respondente gebruik maak van die opvoedkundige leiding wat spesifiek in Laerskool Helderkrui beskikbaar is, blyk dit asof dit steeds die keuse van die opvoeder is om wel die verwysing te doen. Hierdie aanname word gemaak weens die feit dat 30% van die respondente by hierdie laerskool verkies het om nie deur die betrokke ondersteuningstelsel te werk nie. Volgens die respondente word leerders met leerprobleme

eerder na 'n remediërende opvoedkundige verwys. Slegs 20% van die respondente was van mening dat 'n leerder met leerprobleme/lob-epilepsie eerstens na 'n neuroloog verwys moet word. Hierdie inligting ondersteun die feit dat daar 'n leemte bestaan in die kennis van opvoeders oor die fenomeen lob-epilepsie. Die probleem wat kan ontstaan as 'n leerder met lob-epilepsie alleenlik net na 'n remediërende opvoeder of na 'n terapeut (sielkundige, spelterapeut, of arbeidsterapeut) verwys word en nie na 'n neuroloog nie, is dat die sekondêre probleme wat die leerder ervaar nie aangespreek sal word nie. Die primêre rede, wat 'n mediese rede kan wees, word dus spesifiek nie aangespreek nie. Die gevolg is dat min sukses in terapie met betrekking tot die emosionele of kognitiewe uitvalle by leerders met lob-epilepsie, behaal word. Daar moet in gedagte gehou word dat indien 'n leerder twee keer 'n graad moet herhaal in 'n graadfase, vereis die departement van opvoeding dat sodanige leerder vir spesiale onderwys verwys moet word (Pretorius & Lemmer 2003:43). Die mening word dan gehuldig dat terapeutiese intervensies nie vorder nie. Sou 'n diagnose gemaak word deur 'n neuroloog en die leerder mediese behandeling ontvang, kan die prognose van so 'n leerder om in hoofstroomonderwys geakkommodeer te word, meer suksesvol wees. Die navorser is dus van mening dat daar heel waarskynlik vele leerders met lob-epilepsie in die gemeenskap is wat tans spesiale onderwys ontvang, wat inderwaarheid met die korrekte diagnose in hoofstroomonderwys geakkommodeer kon word.

Die realiteit is egter dat hierdie leerders se lewens negatief **beïnvloed** word as gevolg van die feit dat opvoeders nie oor die nodige kennis beskik om hierdie leerders proaktief te identifiseer nie ten einde hulle te verwys om die korrekte behandeling te ontvang nie.

Die inligting wat vanuit die semi-gestruktureerde onderhoude verkry is, het aan die navorser bevestig dat die studie wel relevant is aangesien die verskynsel lob-epilepsie onbekend aan opvoeders is. Die onderhoude het ook aan navorser die bevestiging gebied dat die opvoeders wel 'n behoefte ervaar om meer van hierdie fenomeen te wete te kom.

5.2 Kwantitatiewe studie

5.2.1 Vraelyste

Die respondente wat betrek is by die meting van kennis oor lob-epilepsie deur middel van vraelyste as voor- en na-toetsing, het gevarieer in ouderdom asook in opvoedkundige ervaring. Respondente in die ouderdomsfase van tussen 20 jaar tot 60 jaar met werksondervinding wat wissel van 2 jaar tot 30 jaar en meer het deelgeneem aan hierdie studie. Die meerderheid van die respondente was vroulik met enkele manlike respondente (30%).

Deur 'n gestruktueerde inligtingsessie is die kennis van opvoeders ten opsigte van die verskillende tipes epilepsie verbreed. Bewustheid is bewerkstellig ten opsigte van epilepsie wat in verskillende vorme kan manifesteer, waarvan frontale- en temporalelob-epilepsie deel uitmaak. Respondente het aangetoon dat hulle bewus is van die feit dat daar verskillende tipes epilepsie voorkom, maar hulle bewustheid was grootliks beperk tot grandmal- en petitmal-epilepsie. Alle respondente het aangetoon dat hulle oor geen kennis beskik ten opsigte van temporale- en frontalelob-epilepsie nie. Die inligting oor grandmal- en petitmal-epilepsie waarvoor opvoeders beskik, is verkry by wyse van noodhulpkursusse, werksinkels en andersoortige opleiding. Die afleiding kan gemaak word dat die opleiding wat deur bogenoemde wyses aan opvoeders gebied word, in gebreke blyk te wees om epilepsie in totaliteit te omskryf. Dit bevestig die navorser se aanname dat opvoeders selde indien ooit, al in kontak gebring is met die fenomeen temporale en frontalelob-epilepsie.

Die na-toets het aangetoon dat die inligtingsessie die kennis van respondente oor die fenomeen temporale- en frontalelob-epilepsie verbreed het van hoofsaaklik baie min kennis na goeie kennis in Figure 5.4 en 5.5. Die navorser is van mening dat die respondente uit die inligtingsessie bruikbare kennis oor die fenomeen bekom het wat noodsaaklik is vir die identifisering van die leerder met moontlike simptome van lob-epilepsie.

Die navorser het verder tot die gevolgtrekking gekom dat ten spyte van die inligtingsessie, het opvoeders huiwerig gevoel ten opsigte van hulle vermoë om simptome van lob-epilepsie by leerders te identifiseer. Hierdie huiwering kan moontlik wees as gevolg van die feit dat leerders met ander afwykings, ook dieselfde simptome as leerders met lob-epilepsie demonstreer. Volgens Schachter (2005c) is die kardinale verskil tussen leerders met lob-epilepsie en leerders met ander leerprobleme, geleë in die korttermyngeheue. Leerders met moontlike lob-epilepsie kan soms nie inligting wat hulle vandag kan weergee, weer die volgende dag weergee nie. Belangrike, maar algemene inligting, soos name van broers en susters kan soms vergeet word. Dit wil sê dat dit essensieel is dat opvoeders 'n deeglike studie moet maak van die leerders se simptome alvorens die leerders na 'n neuroloog verwys word. Die navorser is van mening dat met tyd en ervaring opvoeders wel suksesvol kan wees met die identifisering van leerders met simptome van moontlike lob-epilepsie. Die belangrikheid vir hierdie studie was om opvoeders bewus te maak van die fenomeen en om die simptome van lob-epilepsie aan die opvoeders bekend te stel.

Alhoewel die oorsaak van epilepsie soms onbekend is, het die inligtingsessie die kennisgrondslag van opvoeders redelik uitgebrei. Die opvoeders het voor die inligtingsessie redelik aan die mite vasgeklou dat die oorsaak van epilepsie hoofsaaklik as gevolg van oorerwing is.

Die kennis wat aan die opvoeders deurgegee is oor die feit dat faktore soos suurstofgebrek, hoofbeserings, infeksie en metaboliese versteurings ook epilepsie kan veroorsaak, kan opvoeders in staat stel om simptome van epilepsie by die leerder wat bogenoemde faktore deurloop het, makliker te identifiseer.

Al was die respondente van mening dat leerders met epilepsie nie noodwendig oor 'n lae IK beskik nie, het die inligtingsessie die belangrike feit herbevestig dat die meeste epileptici oor 'n gemiddelde of bogemiddelde verstandvermoë beskik (Dorwart, 1994: 293). 'n Belangrike simptome van lob-epilepsie wat leerprobleme meebring, naamlik korttermyngeheue- en bewussynsinsinkings is effektief by wyse van die inligtingsessie aan die respondente oorgedra. Hierdie aanname word ondersteun deur die feit dat die na-toets getoon het dat 100% van die respondente met die stelling saamstem dat lob-epilepsie tot leerprobleme aanleiding kan gee. Die inligtingsessie was ook doeltreffend om inligting aan opvoeders oor te dra naamlik dat moontlike lob-epilepsie ook die oorsaak kan wees van problematiese gedrag, onwillekeurige woede en ander emosionele uitbarstings. Literatuur toon aan dat die frekwensie van emosionele probleme hoër kan wees onder hierdie leerders as onder hulle eweknieë (Hellhoff, 1991:41). Al die respondente het aangetoon dat hulle na die inligtingsessie bewus is dat lob-epilepsie moontlik aggressiewe gedrag kan meebring.

Skole word deur die Suid-Afrikaanse Skolewet ([artikel 11](#): 1996) verplig om 'n leeromgewing te skep waarin die leerder met leergestremdhede soos lob-epilepsie ook haar/sy volle potensiaal kan bereik. Ten spyte hiervan, bestaan die tendens om sulke leerders na spesiale onderwys te verwys. Die respondente het tot die besef gekom dat die meerderheid leerders met lob-epilepsie wel geakkommodeer kan word in hoofstroomonderwys indien die moontlike simptome van lob-epilepsie by die leerders proaktief [geïdentifiseer](#) word en sodanige leerders na 'n neuroloog verwys word vir moontlike diagnose en behandeling. Hierdie stelling word deur 100% van die respondente ondersteun.

Die betrokkenheid van 'n multi-professionele span om die leerder met lob-epilepsie by te staan om haar/sy volle potensiaal te bereik is deur al die respondente gesteun. In beide die voor- en na-toets is die rol van die neuroloog as onontbeerlik beskou. Nieteenstaande hierdie feit, bewys die empiriese studie dat opvoeders huiwerig is om leerders na neuroloë te verwys. Die rede hiervoor kan wees as gevolg van die feit dat opvoeders nie oor voldoende kennis beskik oor die fenomeen lob-epilepsie om so 'n verwysing te regverdig nie. Na die inligtingsessie het die respondente die rol van die ander professies afgeskaal tot voordeel van die neuroloog. Die navorser verskil van die respondente in die opsig dat al die genoemde professies 'n rol het om te vervul direk na die diagnoseeringsfunksie. [Die navorser](#) wil wel die rol van die verskillende terapeute benadruk aangesien die leerder met lob-epilepsie afhanklik is van kognitiewe en emosionele

ondersteuning. Die maatskaplike werker kan veral deur middel van speltherapie 'n belangrike rol ter ondersteuning van die leerder met lob-epilepsie vervul. Die rol van die opvoeders en ouers tesame met 'n terapeut soos die maatskaplike werker, behoort die kerngrondslag in die hulpverleningsproses te vorm. Devinsky (1996: 65-76) verduidelik dat alhoewel die neuroloog die diagnose van epilepsie moet maak, is die rol wat die terapeute soos maatskaplike werkers, opvoeders en ouers moet inneem, van kardinale belang. Hierdie outeur is van mening dat 'n leerder met epilepsie gedurende behandeling slegs deur 'n multiprofessionele span voldoende ondersteun kan word.

Die persepsie dat leerders nie 'n gunstige prognose met betrekking tot herstel het of dat hulle nie 'n vol en produktiewe lewe kan lei nie, het na die inligtingsessie verander. Die meeste respondente huldig nou 'n persepsie dat die prognose van herstel by die leerder met lob-epilepsie moontlik is en dat sulke leerders 'n vol en produktiewe lewe kan lei. Devinsky (1996: 3) ondersteun laasgenoemde as hierdie outeur dit stel dat die oorgrote meerderheid van persone met epilepsie, deur middel van behandeling, in geheel 'n suksesvolle lewe kan lei.

Alle respondente het die noodsaaklikheid beklemtoon dat opvoeders bewus gemaak moet word van en met inligting voorsien word oor lob-epilepsie, aangesien hierdie toestand 'n leerder se lewe en funksionering nadelig kan beïnvloed. Hierdie beklemtoning deur die opvoeders, versterk

die navorser se mening dat opvoeders 'n behoeftes ervaar om hulle kennisvlakke oor lob-epilepsie te verbreed.

Vanuit die empiriese studie, is dit duidelik dat die opvoedings- en bewusmakingsproses oor epilepsie oor die algemeen en lob-epilepsie spesifiek, duidelik ernstige leemtes toon. Die feit dat opvoeders nie oor genoegsame kennis van die moontlike simptome van lob-epilepsie beskik nie, bring mee dat die diagnose van hierdie fenomeen verseker vertraag of gemis kan word. Deur die inligtingsessie het die opvoeders se kennisvlakke oor die moontlike simptome van lob-epilepsie verbreed.

Die navorser is van mening dat deur hierdie studie, 'n nuwe debat begin is oor die behandelbaarheid van lob-epilepsie, akkommodering van hierdie leerders in hoofstroomonderwys asook die noodsaaklikheid van 'n **mulidissiplinêre** benadering in die diagnosering en behandeling van hierdie leerders. Hierdie studie beklemtoon verder die noodsaaklikheid dat die belangrike ander in die leerder se lewe soos die opvoeder, bewus gemaak moet word van die moontlike simptome van lob-epilepsie in geheel.

6. AANBEVELINGS

Dit word aanbeveel dat alle opvoeders in hoofstroomonderwys bewus gemaak moet word van:

- Die fenomeen lob-epilepsie
- Die simptome van lob-epilepsie
- Die oorsake van lob-epilepsie
- Die holistiese impak van lob-epilepsie op die leerder
- Die prognose van leerders met lob-epilepsie ten opsigte van selfverwesenliking

Bogenoemde inligting moet aan alle opvoeders beskikbaar gestel word by wyse van studiemateriaal, inligtingsessies, seminare, lesings of inligtingsblaaie. Daar word voorgestel dat die inligting rondom [temporale- en frontalelob-epilepsie](#), aktief deel gemaak word van die nasionale kurrikulum van voorgraadse onderwysstudente. 'n Belangrike vertrekpunt sou wees om hierdie studie beskikbaar te stel by wyse van 'n voorlegging aan senior amptenare van die departement van nasionale opvoeding. Die navorser is deur 'n amptenaar van departement nasionale opvoeding, mev Gibson, uitgenooi om 'n voorlegging aan die departement te bied oor temporale en frontalelob-epilepsie gedurende April 2006. Gesprekvoering tussen navorser en die departement nasionale opvoeding het 'n aanvang geneem dat bewusmakingsprosesse ook die opvoeders op die platteland bereik. Die navorser is versoek deur die Fakulteit Opvoedkunde aan die

Universiteit van Pretoria, om hierdie studie na voltooiing aan die fakulteit beskikbaar te stel. Die navorser is van mening dat hierdie inligting aan die studente beskikbaar gestel moet word.

Aangesien medici, veral neuroloë, 'n belangrike rol speel in die diagnosering en behandeling van die leerder met lob-epilepsie word daar aanbeveel dat die inligting oor die holistiese impak van lob-epilepsie op die leerder, aan medici verskaf word ten einde hulle te ondersteun om die leerder ten volle te verstaan. Daar word ook aanbeveel dat medici ingelig word oor die rol wat die terapeut, veral die maatskaplike werker, opvoeder en ouer kan vervul in die behandeling en ondersteuning van die leerder met lob-epilepsie. Medici kan gemotiveer word om 'n multiprofessionele spanbenadering te volg in die diagnosering en behandeling van die leerder met lob-epilepsie deur middel van artikels in mediese tydskrifte en voorleggings by mediese kongresse. Daar word verder aanbeveel dat medici ingelig word oor die onkunde van die gemeenskap oor epilepsie. Dit behels dat medici die volle impak van lob-epilepsie op 'n leerder op 'n eenvoudige en verstaanbare wyse aan die ouer, leerder, opvoeder en terapeut oordra. Navorser sal poog om 'n artikel te skryf vir 'n mediese tydskrif. Die navorser is ook in die proses om saam met toonaangewende neuroloë van Pretoria te werk om sodoende 'n inset te lewer oor die impak van lob-epilepsie op die kind en sy/haar gesin.

As die belangrikste [ondersteuningstelsel](#) van die leerder met lob-epilepsie, is dit van kardinale belang dat die kennisvlakke van ouers oor lob-epilepsie verbreed moet word. Daar word aanbeveel dat kennis oor lob-epilepsie aan ouers gebied word deur middel van tydskrifartikels en [inligtingsessies by skole](#). [Navorsers is deur verskeie skole in Gauteng genader om inligtingsessies aan opvoeders en ouers te bied oor die moontlike simptome van lob-epilepsie](#). Daar word verder aanbeveel dat ouerleidingsprogramme ontwikkel en aangebied word deur maatskaplike werkers aan ouers van leerders met lob-epilepsie. Die maatskaplike werker word hier uitgesonder om ouerleidingsprogramme te ontwikkel aangesien hulle in 'n goeie posisie is om met kind in al sy sisteme, te werk.

Terapeute vorm 'n belangrike deel van die multiprofessionele span om die leerder met lob-epilepsie kognitief en emosioneel te ondersteun. [Daar](#) word aanbeveel dat inligting en opvoeding oor die fenomeen lob-epilepsie aan terapeute soos kliniese en opvoedkundige sielkundiges, spelterapeute, maatskaplike werkers en arbeidsterapeute, aangebied word. Opleiding met betrekking tot lob-epilepsie kan [deel uitmaak](#) van genoemde terapeute se voorgraadse opleiding. [Daar](#) word verder aanbeveel dat terapeute blootgestel word aan die fenomeen lob-epilepsie deur middel van artikels in vaktydskrifte, kortkursusse en tydens voorleggings by seminare en konferensies.

Daar word aanbeveel dat inligting oor die fisiese, kognitiewe en emosionele impak aan die leerder met lob-epilepsie gebied word deur middel van terapeutiese insette. Die ontwikkeling van 'n speltherapeutieseprogram (deur maatskaplike werkers) om hierdie leerders emosioneel te ondersteun, word aanbeveel.

As amptelike spreekbuis vir persone met epilepsie, is dit van groot belang dat Epilepsie Suid-Afrika 'n aktiewe rol speel in die bewusmaking van die gemeenskap oor die breë omvang van lob-epilepsie. Die aanbeveling word gemaak dat Epilepsie Suid-Afrika veral betrokke raak by die opvoeding van persone in afgeleë plattelandse gemeenskappe oor die fenomeen lob-epilepsie. Opvoeding kan geskied deur middel van inligtingstukke, gesprekke en artikels. Die navorser is genader deur Epilepsie Suid-Afrika met die versoek dat navorser 'n afskrif van hierdie studie aan hierdie organisasie beskikbaar moet stel. Daar vind tans gesprekke tussen navoser en die organisasie plaas ten einde strategieë te ontwikkel oor die beskikbaarstelling van hierdie inligting aan die publiek.

7. VERDERE NAVORSING

Die navorser beveel aan dat verdere navorsing gedoen word:

- Oor die impak van die behandeling op die leerder met lob-epilepsie. Die navorser het gevind dat daar min literatuur beskikbaar is oor die resultate wat behaal word met behandeling.

- Oor die kommunikasiekanale tussen die multiprofessionele span, die rol van die onderskeie professies en die impak van die professies op die ontwikkeling van die leerder met lob-epilepsie.
- Oor die ontwikkeling van 'n [speltherapeutieseprogram](#) om leerders met lob-epilepsie emosioneel te ondersteun.
- Oor die daarstelling van 'n oerleidingsprogram ten einde die leerder met lob-epilepsie te ondersteun.

--- oOo ---